

Edward Benes szelleme

Az elmúlt hetekben bebizonyosodott, hogy a pozsonyi és részben a prágai elit több mint hat évized elteltével még mindig magával cipeli a Benes-dekrétumok politikai, történelmi és erkölcsi súlyát. Megdöbbenő, milyen sokan vélekednek úgy, hogy a csehszlovák köztársasági elnök nevéhez fűződő dekrétumok – amelyek nyomán kimondták a csehszlovákiai magyarok és németek kollektív háborús felelősségét, majd büntetőszankciókat foganatosítottak ellenük – a második világháborúban felbolydult Európában bizonyos értelemben az antifasiszta küzdelem termékei voltak.

"Azért mégis szlávok"

A benesi dekrétumok védelmében most a pozsonyi vezetés vette át a stafétabotot Prágától. Szlovákiában azonban a jelek szerint kevesen tudják, hogy kis híján a bűnös nemzetek sorába kerültek a szlovákok is, akiket a Hradcsin lakója sohasem szívelt. A kortársak szerint az egységes csehszlovák nemzet koncepciójának hirdetője nemegyszer gúnyolódott is az "eltorzított cseh dialektust" használó "ostoba hegyi pásztorokon". Ezt fejtegette 1943 decemberében Moszkvában vendéglátójának, Vjacseszlav Molotovnak is. A jelen lévő Kornyejcsuk népbiztoshelyettes, a híres drámaíró szerint a magas vendég élete végéig fasiszta csöcseléknek tartotta a Prágától elszakadni vágyó szlovákságot. Amint az 1943-as moszkvai tárgyalási jegyzőkönyvek nemrég közzétett orosz nyelvű változatából kiderül, Benes részletesen kifejtette Sztálinnak, hogy a háború után a németek és a magyarok mellett a szlovákokkal szemben is érvényesíteni akarja a kollektív büntetés szankcióit. A szovjet diktátor azonban, aki ekkoriban az orosz cárok terjeszkedő pánszláv elképzeléseivel kacérkodott, megállította a vendég szóáradatát. A szlovákok harcolnak ugyan ellenünk, mondta, de azért mégis szlávok. És tüntetően poharat emelt a szlovákok egészségére.

Kettős mérce Prágában

Sajnálatos, hogy a kollektív felelősségre vonás elméletének és politikai gyakorlatának atyja ma is példaképnek számít az euroatlanti világhoz tartozására oly büszke Szlovákiában, ahol a minap megtiltották az ősi magyar városok eredeti névhasználatát az ottani magyar nyelvű tankönyvek lapjain. Még nehezebb történelmi vagy erkölcsi magyarázatot találni arra, hogy a cseh politikai osztály mindmáig nem ítélte el igazán a Benes dekrétumokat. Pedig a kelet-európai államok többségétől eltérően Csehországban legalább a múlttal való szembefordulás tekintetében megvalósulni látszott a rendszerváltás. S mégis: néhány

nyilatkozatot leszámítva, Václav Havelnek és társainak nem volt merszük "véggépp eltörölni" a náci Németország és a sztálini Szovjetunió egész nemzetekre lesújtó módszereit cseh és szlovák talajra átültető Benes dekrétumait. Nem mindig volt ez így. Az 1980-as évek végén, a rendszerváltás lázas hónapjaiban a müncheni Szabad Európa/Szabadság Rádió cseh szerkesztőségének küldtem tudósításokat Budapestről. Emlékszem, a szerkesztőség munkatársai – többen közülük az 1968 utáni megtorlások neves menekültjei – egyáltalán nem fényezték Edvard Benest. De még tíz esztendeje is azt láttam, mennyire népszerű prágai ismerőseim körében Karel Kaplan, Csehszlovákia igazi arca. 1945–1948 című munkája, amelyben nyíltan beszél a felvidéki magyarok brutális kiűzéséről. Edvard Benes egyébként korántsem csak a dekrétumai miatt alkalmatlan a politikai példakép szerepére. Hogyan szabad idealizálni azt az embert, aki az európai országok vezetői közül egyedül biztatta Sztálint 1937 nyarán: sújtson csak le a "nép ellenségeire"?

A kiirtás is szóba került

A müncheni egyezmény után nyugati szövetségesei által ejtett politikus alighanem a szovjet hatóságok segítségével távozott Prágából, s utána egy ideig még igénybe vette pártfogói pénzügyi támogatását. Ezzel zsarolhatta meg őt Moszkva 1948 februárjában, amikor köztársasági elnökként vonakodott átjárszani a hatalmat a kommunista Gottwaldnak. Régebben, londoni emigrációja elején – a Kreml kedvéért – Benes kiállt a Kelet-Európát megrabló 1939 augusztusi Molotov–Ribbentrop-paktum mellett. 1940-ben Kárpátalját kínálta fel a sztálini vezetésnek. Azt remélte, hogy ennek fejében alkalmas időben visszaszerezheti a magyarlakta felvidéki megyéket. 1943-as moszkvai megbeszélésein Benes egyszer elejtette: emigráns környezetében vannak, akik a magyarok fizikai kiirtását tartanak helyesnek, ám ő nem menne el ilyen messzire. Máskor hosszan fejtegette a lelkesen bólogató Molotov szovjet külügyi népbiztosnak: a lengyel földbirtokosok megérdemlik, hogy lemészárolják őket. A csehszlovák elnök magyarellenes kirohanásainak távolról sem csak a Kreml volt a színtere: a szomszédos országok fővárosait járva, Benes a második világháború után igyekezett feléleszteni a kisantant szellemiségét. A román kormány fejének, Petru Grozának azt tanácsolta, hogy telepíttesse ki a magyarokat Erdélyből. A jugoszláv pártvezér Josip Broz Titónak pedig a délvidéki magyarok elűzését jelentő "lakosságcserét", valamint Pécs környékének anektálását javasolta. A két ötlet nem nyerte meg Sztálin tetszését, mert maga akarta uralni az egész kelet-európai régiót. Belegondolni is rossz azonban, hogy mi lett volna, ha Benes tanácsai nyomán a Kreml ura rábólint ezekre a tervekre.

Megjelent: Magyar Hírlap, 2007. 10. 01.